ATSPARUMAS DEZINFORMACIJAI – REKOMENDACIJOS DĖL ES POLITIKOS

2025 m.
gruodžio mėn.

PASAULIO JAUNIMO ALJANSAS PIETRYČIŲ EUROPOJE
PROJEKTAS „DECIDE“

Co-funded by the European Union

Turinys

Įvadas 2

Konferencija Briuselyje 3

Rekomendacijos 4

Išvados 9

u ime obitelji

World Youth Alliance Southeast Europe

PLATTFORM CHRISTDEMOKRATIE

ATEITININKAI

Co-funded by the European Union

Įvadas

Gilus šių dienų gyvenimo tempo ir technologinės pažangos suvokimas skatina susimąstyti apie pernelyg didelį informacijos kiekį, kuris kasdien įnešamas į pasaulį šiame skaitmeniniame amžiuje. Tarp daugybės informacijos taip pat yra ir daug dezinformacijos, kas sukuria itin sudėtingas sąlygas patikrinti informacijos tikslumą ir patikimumą, dėl ko ir buvo pradėtas projektas DECIDE.

DECIDE (liet. NUSPRĘSTI) – Demokratinis įsitraukimas per kritinę informaciją ir švietimą (angl. Democratic Engagement through Critical Information Discernment and Education) yra dvejų metų trukmės projektas, finansuojamas ES pagal CERV-2023-CITIZENS-CIV ir vadovaujamas asociacijos „Šeimos vardu“ (Kroatija) su partneriais iš Austrijos, Lietuvos ir Kroatijos, įgyvendinamas nuo 2024 m. birželio iki 2026 m. gegužės. Įgyvendinant projektą, 2025 m. lapkričio 19–21 d. Briuselyje vyko trijų dienų konferencija "Kaip NUSPRĘSTI dėl politikos ateityje", kaip septintasis projekto renginys.

Diskusijose buvo aptartos įvairios priemonės, kuriomis galima patikrinti neaiškias situacijas ir aplinkybes, susijusias su dezinformacija. Norint tinkamai patikrinti informaciją, reikia skirti laiko ir valios tai padaryti, taip pat nepriklausomumo nup bet kokios politinės partijos, ideologijos ar visuomenės veikėjo. Be minėtojo patikrinimo, būtina kritiškai mąstyti bei atsižvelgti į gautos informacijos kontekstą, ir tai įmanoma tik esant aukštam medijų raštingumo lygiui. Be viso to, kas išdėstyta aukščiau, vienas iš pagrindinių projekto tikslų yra užtikrinti aktyvų ir nešališką ES piliečių ir sprendimų priėmėjų dialogą dėl politinių prioritetų po 2024 m. Europos Parlamento rinkimų.

Kaip jau minėta, projekto vadovas yra asociacija „Šeimos vardu“ (Kroatija), partneriai: „Plattform Christdemokratie“ (Austrija), Ateitininkų federacija (Lietuva) ir Pasaulio jaunimo aljansas Pietryčių Europoje (Kroatija), taip pat Konferencijoje Briuselyje organizatorius. Konferencijoje Europos Parlamente dalyvavo daugiau nei 30 EP narių, partnerių atstovų, žurnalistų ir žiniasklaidos profesionalų, pilietinės visuomenės atstovų ir NVO vadovų iš Kroatijos, Lietuvos ir Austrijos, taip pat medijų raštingumo, dezinformacijos, skaitmeninės komunikacijos ir ES politikos formavimo ekspertų.

Konferencijos metu struktūrinių diskusijų, panelių ir apskritojo stalo diskusijų metu dalyviai keitėsi įžvalgomis, patirtimi, susirūpinimo temomis ir pasiūlymais, susijusiais su dezinformacijos poveikiu demokratiniams procesams ir kasdieniam piliečių gyvenimui. **Šiame dokumente pateiktos išvados ir rekomendacijos yra tiesioginis šio bendro svarstymo ir dialogo rezultatas.**

Co-funded by the European Union

Konferencija Briuselyje

Konferencijoje Briuselyje buvo diskutuojama temomis, susijusiomis su Europos politikos formavimu „post-tiesos“ eroje. Be to, grupinėse ir apskritojo stalo diskusijose buvo diskutuojama apie klaidinančią informaciją ir dezinformaciją kaip grėsmę Europos demokratiniam procesui, Skaitmeninių paslaugų aktą, dezinformacijos pripažinimo svarbą ir švietimą medijų raštingumo srityje, cenzūrą ir žodžio laisvę, žiniasklaidos diskursą, susijusį su pilietine visuomene, žmogaus teises ir laisves bei galimas grėsmes šioms teisėms ir laisvėms, institucinės ir reguliavimo sistemos stiprinimą, faktų tikrintojų objektyvumo išryškinimą, piliečių (ypač jauniausių) medijų raštingumo švietimo svarbą ir jų pačių požiūrio formavimą kaip pagrindą priimti pagrįstus sprendimus, pateikiant konkrečius pavyzdžius dabartinės politikos, meno, kultūros ir žurnalistikos srityse.

Ypatingą konferencijos vertę kūrė aktyvus piliečių ir pilietinės visuomenės atstovų dalyvavimas, kurie kartu su ekspertais ir politikais vienodai dalyvavo diskusijose. Atviro dialogo metu buvo išryškinti konkretūs piliečiams rūpimi klausimai ir pasiūlymai dėl sprendimų, kurie vėliau buvo paversti rekomendacijomis dėl Europos politikos.

Co-funded by the European Union

Rekomendacijos

Šios rekomendacijos atspindi trijų dienų konferencijos „Kaip NUSPRĘSTI dėl ateities politikos“, vykusios Briuselyje 2025 m. lapkričio 19–21 d. kaip DECIDE projekto dalis, dalyvių bendras išvadas ir pasiūlymus.

1. Institucinės ir reguliacinės sistemos stiprinimas

Konferencijos dalyviai pabrėžė, kad institucinės ir reguliacinės sistemos stiprinimas yra labai svarbus sistemingam ir ilgalaikiam atsakui į dezinformacijos problemą. Institucijos turėtų turėti aiškiai apibrėžtą atsakomybę, bendradarbiavimo mechanizmus ir priemones, skirtas dezinformacijos kampanijų stebėjimui ir reakcijai į jas. Norint tai pasiekti, būtina:

- **Parengti aiškias nacionalines kovos su dezinformacija strategijas,** apimančias ministerijų, reguliavimo institucijų, žiniasklaidos tarybų ir švietimo sektoriaus koordinavimą. Strategija turi turėti išmatuojamus tikslus ir terminus.
- **Stiprinti žiniasklaidos reguliavimo institucijų vaidmenį**, visų pirma nuosavybės, skaidrumo, remiamo ir politinio turinio ženklinimo ir skaitmeninių platformų priežiūros srityse.
- **Nustatyti prievolę užtikrinti algoritmų skaidrumą** (kiek įmanoma) didelėms interneto platformoms, visų pirma rekomenduojant turinį, kuris gali turėti socialinį poveikį.
- **Užtikrinti teisinę saviraiškos laisvės apsaugą,** aiškiai atskiriant dezinformaciją nuo teisėtos nuomonės ar satyros, siekiant užtikrinti, kad priemonės nebūtų naudojamos cenzūrai.
- **Parengti krizių protokolus**, skirtus greitam instituciniam reagavimui masinio dezinformacijos plitimo atvejais (pvz. per rinkimus, krizines situacijas ar visuomenės masto sveikatos problemų metu).
- **Skatinti tarptautinį bendradarbiavimą**, ypač ES ir regionines iniciatyvas, siekiant dalytis duomenimis, gerąja patirtimi ir kartu reaguoti į tarpvalstybines dezinformacijos kampanijas.
- **Nuosekliai įgyvendinti Skaitmeninių paslaugų aktą,** o tai reiškia, kad turėtų būti griežčiau tikrinamos rizikingos algoritminės sistemos ir didesnis reklamos skaidrumas, taip pat platformos turėtų būti įpareigotos įvertinti ir sumažinti sisteminę dezinformacijos riziką.
- **Standartizuoti dezinformacijos nustatymo ir stebėsenos metodiką pasitelkiant Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatoriją (EDMO),** kuri veikia kaip tarpvalstybinis ir tarpdisciplininis nepriklausomų faktų tikrintojų, akademinių tyrėjų ir kitų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų bendruomenės bendradarbiavimo centras.
- **Įsteigti nacionalinius kovos su informacijos ir ryšių grėsmėmis centrus,** koordinuojamus EDMO.

u ime obitelji
World Youth Alliance Southeast Europe
PLATTFORM CHRISTDEMOKRATIE
ATEITININKAI

Tvirta institucinė sistema turėtų būti grindžiama ne tik sankcijomis, bet ir prevencija, skaidrumu ir bendradarbiavimu. Reguliavimas turi neatsilikti nuo technologinės plėtros, bet taip pat išlaikyti visuomenės pasitikėjimą per aiškumą.

2. Švietimo vaidmens pabrėžimas

Piliečiai ir ekspertai pabrėžė, kad švietimas yra viena efektyviausių ilgalaikių priemonių stiprinant visuomenės atsparumą dezinformacijai. Aktyvus medijų raštingumo iniciatyvos skatinimas yra vienas iš svarbių Europos Sąjungos (ES) veiksmų, įgalinančių piliečius kritiškai vertinti informaciją internete. Galima remtis tokiais ištekliais kaip Europos komisijos mokymo apie dezinformaciją gairės. Svarbu naudoti pateiktas ir turimas metodikas ir priemones, kad būtų pasiektas pasaulinis medijų raštingumo vystymasis ir kad piliečiai galėtų patys įvertinti informaciją. Svarbiausi žingsniai yra šie:

- **Įtraukti medijų ir informacinio raštingumo temas į formaliąsias mokymo programas** visais švietimo lygmenimis kaip tarpdalykinį turinį arba atskirus mokymo vienetus.
- **Mokyti mokytojus ir dėstytojus**, kurie nuolat mokydamiesi galėtų mokyti kitus atpažinti dezinformaciją, informacijos šaltinius ir skaitmenines manipuliacijas.
- **Skatinti probleminį ir tiriamąjį mokymąsi**, kurio metu mokiniai analizuoja realius dezinformacijos pavyzdžius, lygina šaltinius ir dalyvauja argumentuotose diskusijose.
- **Ugdyti skaitmenines kompetencijas**, įskaitant algoritmų, socialinių tinklų ir dėmesio ekonomikos supratimą, kad mokiniai suprastų, kodėl tam tikras turinys yra platinamas.
- **Skatinti mokyklų, žiniasklaidos ir pilietinio sektoriaus bendradarbiavimą** rengiant praktinius seminarus, paskaitas ir bendrus projektus.

Švietimas neturėtų būti vienkartinė intervencija, o nuolatinis procesas, neatsiliekantis nuo technologinių ir socialinių pokyčių. Sistemingos investicijos į švietimą ugdo atsparesnes, savarankiškesnes ir atsakingesnes informacinės erdvės kartas.

3. Ugdyti jaunimą medijų raštingumo srityje

Dalyviai sutarė, kad vaikai ir jaunesni moksleiviai vis ankstyvesniame amžiuje susiduria su skaitmeniniu turiniu, todėl būtina pradėti ugdyti medijų raštingumą nuo mažens, amžių atitinkančiu ir pedagogiškai saugiausiu būdu. Rekomendacijos yra šios:

- **Supažindinti su medijų raštingumu ankstyvąjame ir ikimokykliniame ugdyme** per žaidimus, istorijas ir paprastas veiklas, skatinančias atskirti tikrą ir išgalvotą turinį.
- **Sukurti pritaikytą** vaizdinę ir interaktyvią mokomąją medžiagą, kurioje paaiškinamos pagrindinės sąvokos, tokios kaip naujienos, skelbimai, šaltiniai ir pranešimo tikslas.
- **Įtraukti tėvus ir globėjus** per edukacinius seminarus ir vadovus, kad jie galėtų padėti vaikams saugiai naudotis žiniasklaida namuose.
- **Skatinti emocinio raštingumo ugdymą**, nes dezinformacija dažnai nukreipta į tokias emocijas kaip baimė ar jaudulys, o tai ypač svarbu vaikams.

- **Mokyti vaikus užduoti klausimus,** pavyzdžiui: „kas tai padarė?“, „kodėl, galiu patikrinti kitur?“

Tikslas yra ne apkrauti vaikus sudėtingomis sąvokomis, o ugdyti kritinio požiūrio į informaciją pagrindus. Anksti įgyti įpročiai tampa atsakingo elgesio pagrindu vėlesniame skaitmeniniame gyvenime.

4. Faktų tikrintojų objektyvumo pabrėžimas

Diskusijų metu buvo pripažinta, kad faktų tikrintojai atlieka tikrai svarbų vaidmenį kovojant su dezinformacija, tačiau jų efektyvumas priklauso nuo visuomenės pasitikėjimo jų objektyvumu ir nepriklausomumu. Todėl būtina:

- **Pateikti aiškias ir viešai prieinamas darbo metodikas,** paaiškinti, kaip tikrinami faktai, kokie šaltiniai naudojami ir kaip galiausiai daromos išvados.
- **Pabrėžti nepriklausomybę nuo politinių ir ekonominių interesų**, įskaitant skaidrų faktų tikrinimo organizacijų finansavimą.
- **Taikyti tuos pačius kriterijus visiems subjektams,** nepriklausomai nuo jų politinių ar ideologinių pažiūrų.
- **Atvirai taisyti savo klaidas,** nes klaidų skaidrumas stiprina patikimumą.
- **Aiškiai ir prieinamai pranešti apie rezultatus,** o tai reiškia, kad rezultatai turėtų būti paaiškinti aiškiai ir suprantamai, nenuvertinant auditorijos ir neprimetant nuomonių.

Objektyvumas yra komunikacijos atsakomybė, o pasitikėjimas kuriamas per nuoseklumą, atvirumą ir profesinius standartus.

5. Dezinformacijos atpažinimas ir kova su ja

Prieita išvados, jog veiksmingai kovai su dezinformacija reikia derinti technologines, švietimo ir socialines priemones, kurios veiktų prevenciškai ir reaktyviai. Priemonės:

- **Parengti ankstyvo dezinformacijos nustatymo priemones,** įskaitant tendencijų, naratyvų, paskelbimo datų ir sklaidos šaltinių analizę.
- **Skatinti piliečius aktyviai dalyvauti** pranešant apie įtartiną turinį ir dalyvaujant švietimo veikloje.
- **Taikyti „prebunking“ strategijas** ir iš anksto įspėti apie tipiškus dezinformacijos modelius, kol ji neišplito.
- **Stiprinti platformų, žiniasklaidos ir institucijų bendradarbiavimą**, kad būtų sumažintas žalingo turinio plitimas nepažeidžiant saviraiškos laisvės.
- **Ugdyti atsparumą, o ne tik reakciją,** sutelkiant dėmesį į kritinio mąstymo stiprinimą ilgalaikėje perspektyvoje.
- **Nuolat tobulinti priemones** ir nuolat stebėti priemonių poveikį, kad būtų galima reaguoti ir tobulėti.

Kova su dezinformacija nėra vienkartinės pastangos, o nuolatinis socialinis procesas, reikalaujantis dalyvavimo visais lygmenimis – nuo individualaus iki institucinio.

6. Švietimas apie ES politiką

Dalyviai sutarė, kad aiškus faktinės ES politikos ir veiklos supratimas gali padėti nustatyti įvairius nepagrįstus teiginius ir manipuliacijas, nukreiptas prieš demokratinius procesus, pavyzdžiui, rinkimus. Kai kurie iš būdų yra šie:

- **Dalyvauti ES iniciatyvose,** nes yra įvairių ES finansuojamų projektų ir kvietimų, kuriuose piliečiai gali dalyvauti ir kuriais siekiama kovoti su dezinformacija bei stiprinti gebėjimą naudotis žiniasklaidos priemonėmis. Vienas iš tokių projektų yra DECIDE.
- **Įtraukti švietimą apie ES į formalųjį ir neformalųjį švietimą,** ypatingą dėmesį skiriant gebėjimui naudotis žiniasklaidos ir mokymosi visą gyvenimą priemonėmis.
- **Skatinti naudotis oficialiais informacijos šaltiniais, pavyzdžiui,** Europos Komisijos ar Europos Parlamento interneto svetainėmis, ir šviesti piliečius, kaip patikrinti šiose platformose esančią informaciją ir dokumentus.
- **Ugdyti gebėjimą kritiškai analizuoti žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose esantį turinį apie ES,** įskaitant faktų atskyrimą nuo nuomonių, komentarų ir propagandinių pranešimų.
- **Švietimo veiklą sutelkti į įprastų dezinformacijos naratyvų**, pavyzdžiui, kvestionuojančių ES demokratinį teisėtumą arba klaidingai atspindinčių rinkimų procesus, demaskavimą.
- **Skatinti švietimo įstaigų, žiniasklaidos ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimą**, siekiant užtikrinti kokybišką, prieinamą ir socialiai aktualų švietimo turinį.

Švietimas apie ES politiką turi būti vertinamas ne kaip viešumas, o kaip priemonė piliečiams įgalinti. Informuoti piliečiai labiau linkę atpažinti manipuliacijas, priimti faktais pagrįstus sprendimus ir aktyviai dalyvauti demokratiniuose procesuose. Tai stiprina pasitikėjimą institucijomis ir visuomenės atsparumą dezinformacijai ilguoju laikotarpiu.

7. Tarpsektorinio bendradarbiavimo ir bendruomenės įsitraukimo stiprinimas

Pabrėžta, kad norint veiksmingai kovoti su dezinformacija reikia koordinuotų įvairių subjektų, institucijų, švietimo sistemos, žiniasklaidos, faktų tikrintojų, pilietinės visuomenės ir pačių piliečių veiksmų. Pavienių priemonių poveikis yra ribotas, o tarpsektorinis bendradarbiavimas sudaro sąlygas laikytis visapusiško ir tvaraus požiūrio į atsparumo dezinformacijai didinimą. Norint tai padaryti, būtina:

- **Sukurti oficialius valstybinių institucijų, reguliavimo institucijų, žiniasklaidos, švietimo įstaigų ir pilietinės visuomenės organizacijų, užsiimančių medijų raštingumu ir faktų tikrinimu,** bendradarbiavimo mechanizmus.
- **Skatinti keitimąsi informacija ir gerąja patirtimi,** įskaitant bendras duomenų bazes, reguliarius susitikimus ir koordinuotą atsaką dezinformacijos sklaidos atveju.
- **Įtraukti vietos bendruomenes,** bibliotekas, mokyklas ir kultūros centrus kaip švietimo ir viešojo dialogo apie dezinformaciją vietas ir patikimus informacijos šaltinius.

- **Stiprinti pilietinės visuomenės**, kuri dažnai palaiko tiesioginius ryšius su piliečiais ir gali pritaikyti švietimo turinį prie konkrečių įvairių grupių poreikių, vaidmenį.
- **Skatinti bendradarbiavimą su skaitmeninėmis platformomis,** kartu gerbiant saviraiškos laisvę, kad būtų galima greitai nustatyti žalingo turinio sklaidą ir apriboti jo sklaidą.
- **Įtraukti piliečius kaip aktyvius dalyvius** per kampanijas, praktinius seminarus ir pranešimo apie įtartiną turinį priemones.
- **Užtikrinti bendradarbiavimo skaidrumą,** kad būtų išvengta politinio šališkumo ar neskaidrių veiksmų suvokimo.

Stiprinant tarpsektorinį bendradarbiavimą sukuriama darni atsparumo sistema, kurioje su dezinformacija kovojama ne tik reaguojant, bet ir kolektyviniais visą visuomenę apimančiais prevenciniais veiksmais.

Co-funded by the European Union

Išvados

Atsparumas dezinformacijai yra labai svarbus siekiant išlaikyti piliečių pasitikėjimą institucijomis, žiniasklaida ir demokratiniais procesais. Šiuolaikinei informacinei erdvei, pasižyminčiai sparčiu turinio plitimu ir sudėtingais politiniais naratyvais, reikalingas visapusiškas požiūris, apimantis reguliavimą, švietimą ir socialinį bendradarbiavimą. Institucinės ir reguliavimo sistemos stiprinimas sudaro sąlygas koordinuotiems veiksmams ir savalaikiam reagavimui, o švietimas ir medijų raštingumas stiprina piliečių gebėjimą atpažinti netikslią ar manipuliacinę informaciją. Ypač svarbu įtraukti jaunimą, nes ankstyvasis ugdymas sukuria pagrindą kritiniam mąstymui ir atsakingam žiniasklaidos naudojimui. Labai svarbu turėti objektyvias informacijos tikrinimo priemones, kad būtų ugdomas kritinis mąstymas ir įgūdžiai kovoti su dezinformacijos plitimu. Europos Sąjungai tenka pagrindinis vaidmuo šioje srityje, nes ji gali ir turi investuoti į projektus, kuriais siekiama apsaugoti faktų tikrintojų objektyvumą. Faktų tikrintojai ir švietimas apie ES politiką dar labiau didina visuomenės atsparumą. Skaidri ir prieinama informacija apie rezultatus ir aiškus faktinės ES politikos ir kompetencijos supratimas padeda piliečiams atskirti patikrintą informaciją nuo nepagrįstų teiginių. Užmezgus tarpsektorinį institucijų, švietimo, žiniasklaidos, pilietinės visuomenės ir piliečių bendradarbiavimą, sukuriama darni atsparumo sistema. Toks požiūris leidžia anksti nustatyti dezinformaciją, veiksmingai su ja kovoti ir skatinti informuotą dalyvavimą demokratiniame gyvenime.

Galiausiai, projektais pagrįstas požiūris, apimantis reguliavimą, švietimą, faktų tikrinimą ir socialinių veikėjų bendradarbiavimą, prisideda prie atsparios, informuotos ir demokratiškai atskaitingos visuomenės kūrimo.

Šios rekomendacijos atspindi konferencijos dalyvių ir DECIDE projekte dalyvaujančių piliečių balsą, kurie per dialogą, keitimąsi patirtimi ir bendrus apmąstymus išreiškė savąją atsparesnės, skaidresnės ir demokratiškesnės europinės informacinės erdvės viziją.

Šis dokumentas yra ne tik iššūkių analizė, bet **ir konkretus piliečių indėlis į europines diskusijas dėl ateities politikos**, siekiant stiprinti pasitikėjimą, saviraiškos laisvę ir informacija pagrįstą dalyvavimą demokratiniuose procesuose.

Finansuojama Europos Sąjungos. Tačiau pareikštas požiūris ir nuomonės yra tik autorių nuomonės ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ir nuomones. Nei Europos Sąjunga, nei pagalbą teikianti institucija negali būti laikomos už jas atsakingomis

u ime obitelji

World Youth Alliance Southeast Europe

PLATTFORM CHRISTDEMOKRATIE

ATEITININKAI